

Jiří Brabec a Jiří Velebil (editoři): Květena Soosu a okolí. Unikátní lokalita se dočkala skvělé botanické monografie

Publikaci vydal Český svaz ochránců přírody a Muzeum Cheb, tedy instituce, kde první z editorů působí. V národní muzejní soutěži kniha získala zvláštní ocenění Gloria musealis 2018. Byla vydána ve dvou verzích, brožovaná a s pevnou vazbou, a její rozsah i množství obrázků odpovídají velkému významu lokality. Knihu tvoří soubor 6 odborných článků, zcela dominující je však část botanická. V závěru je uveden anglický souhrn a rejstřík rostlinných názvů. Nechybí vložená mapa botanických lokalit se slovníkem toponym.

V úvodním textu chebská historička Michaela Baumlová objasňuje původ slova Soos. Ukončuje tak diskuzi vyvstávající s každou novou publikací, jak název skloňovat, zda ho psát velkými písmeny či zda jde o kódové označení nebo snad o volání z bažin. Podstatu geologického fenoménu Soosu definuje význačný sokolovský geolog Petr Rojík napětím v zemské kůře, vedoucím k tektonickým pohybům a odplynování zemského pláště. Hromadícím se plynům se mimo jiné přičítá stěžejní role ve zdejších zemětřasných pohybech. Představuje také jednotlivé procesy formující podloží Chebské pánve. Detailněji popisuje všechny projevy tektonické činnosti, zejména mofetová pole a prameny různé mineralizovaných kyslíků a na ně vázanou genuzi diatomitu. Objasňuje původ zasolených vrstev, které daly vzniknout zdejší halofilní vegetaci.

Historickému vývoji vegetace lokality se věnují Tomáš Suda a Petr Kuneš. Pro prvního z autorů byl profil odebraný ze dna zaniklého jezera v centrální části Soosu základem diplomové práce. Jejich příspěvek je odborným článkem, v němž publikují výsledky pylové analýzy z profilu o stáří až 12 500 let. Interpretují zaznamenané druhy a pokoušejí se rekonstruovat podobu vegetace v jezeře a jeho okolí v jednotlivých obdobích. Vhodně by jejich úvahy doplnila makrozbytková analýza jezerního sedimentu, ta však chybí.

Nosnou botanickou část zpracovali Jiří Brabec a Jiří Velebil. První je zkušeným a publikačně zdatným botanikem, působícím od r. 2004 v chebském muzeu. Zaměřuje se na regionální floristiku, studium populační ekologie hořcovitých a vstavačovitých a ekologii invazních druhů rostlin. Druhý autor působí od r. 2008 ve Výzkumném ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhonících. Zabývá se botanikou a dendrologií, zejména rostlinami z čeledi borovicovitých a růžovitých. Společně se od r. 2013 věnují systematickému síťovému mapování flóry Chebska. Právě Květena Soosu a okolí je bezesporu stěžejním dílem jejich regionálněfloristického snažení. Předcházely jí příspěvky věnované okolí Plesné (2014)

a Skalné (2016), vydané ve Sborníku muzea Karlovarského kraje.

V historickém přehledu shrnují dosud provedené botanické průzkumy a dílčí záznamy od r. 1795 do současnosti. Nevyhýbají se rozboru jejich důvěryhodnosti a pokoušejí se identifikovat nejpůvodnější verze textů. Celkem excerpují 45 původních zdrojů. Cíleně opomíjejí plány péče, neboť se domnívají, že jsou v nich uvedené botanické údaje převzaté. V případě plánu péče o přírodní rezervaci Děvín tomu tak ale není, při jeho zpracování byly údaje získávány a ověřovány terénním průzkumem.

Vymezené území pro podrobný botanický průzkum zahrnuje nejen národní přírodní rezervaci Soos (268 ha) a její bezprostřední okolí, ale též okolní čtverce středoevropské mapovací sítě. Jde přibližně o 19 km² tvořených zemědělskou krajinou, těžebními jílly a šterkopísků i jejich výsypkami. Další hodnotnou lokalitou v této oblasti je PR Děvín. Arbitrární vymezení zkoumaného území je v souladu se zvoleným způsobem práce na flóře Chebska, přináší však metodologické obtíže např. s lokalizací starších údajů. Autoři proto v metodické kapitole poctivě vysvětlují vlastní vymezení termínů území a region. (Doporučoval bych nepoužívat označení „Západní gubernie“, které je v místním kontextu pejorativní, a to ani v předmluvě.) V ostatních ohledech je kapitola zpracována přímo ukázkově a dokládá poctivost a systematickosti práce obou autorů. Celkem sesbírali v letech 2005–18 při 88 terénních exkurzích botanické údaje na 266 lokalitách. Všechny jsou popsány a zaměřeny, výzkum tak lze snadno v budoucnu zopako-

vat. Na revizích nebo určování kritických taxonů spolupracovali s více než 30 specialisty, výskyt jednotlivých rostlin konzultovali s dalšími čtyřmi desítkami floristů.

V přehledu komentují výskyt 746 druhů cévnatých rostlin, které na území rostou nebo byly v minulosti udávány. Aktuálně z nich ověřili nebo nově našli 683 (viz také Živa 2019, 3 a 4). Nevyhýbají se determinaci kritických druhů a kříženců. Zjistili přetrvávání populací nejvýznamnějších druhů slanisek, hadího mordu maloúborného a sivěnky přímořské, a také dalších mokřadních druhů, korálíce trojklané, hrotnosemenky bílé, borovice blatky a vrby plazivé. Mezi nejzajímavější patří nové objevy bahničky chudokvěté, ostřice blešní, sítiny slanomilné, hadího jazyku obecného a vítodu douškolistého. Mimo vlastní Soos pak oceňují nálezy pomněnky různobarvé nebo sveřepů lučního a stoklasy. Bohužel svými výzkumy potvrzují vymizení řady vzácných, zejména slanomilných a konkurenčně slabých druhů. Patří k nim zblochanec oddálený, úrazník uzlovitý, kuřinka solná, pampeliška besarabská, jetel jahodnatý, skřípinka smáčkutá, ostřice mokřadní, o. chudokvětá či prstnatec Russowův. Jejich lokality zanikly nejspíše již před mnoha lety v souvislosti se sukcesním vývojem. U pýchavy slatinné, kuřinky obroubené, bařičky přímořské a obou šášin zpochybňují tradovaný, leč ve skutečnosti nikdy nedoložený výskyt. Kriticky skeptický floristický přístup lze jen uvítat. Se závěry se až na několik výjimek shodují.

Předposlední stať má formu eseje o aktuální vegetaci Soosu a jejím současném vývoji. Promítá se v ní diskuze o nezbytnosti aktivního managementu. Ano, i na tak stěžejní přírodovědné lokalitě provádění nezbytných zásahů provázají obtíže. Z vegetačních typů zastoupených na Soosu chybí zmínka o lučních biotopech.

Odborné stať uzavírá ornitologický příspěvek zoologa Správy chráněné krajinné oblasti Slavkovský les Pavla Jašky a zakladatele chebské ornitologické líhny Dětmara Jägera věnovaný klíčovými skupinám ptáků, obývajících mokřadní biotopy Soosu. Uvádí změny v jejich početnostech během posledních 40 let.

Kniha jako celek je velmi zdařilá, některé z fotografií by si ale zasloužily kritičtější výběr nebo pečlivější úpravu. Za nedostatek považuji nesjednocenou vnitřní strukturu knihy, která osciluje mezi sborníkem a monografií. Zatímco kapitoly věnované historickému vývoji vegetace a botanickému výzkumu jsou členěny jako odborný článek, ostatní tuto strukturu nemají a více respektují zvolenou formu publikace. Název knihy, odkazující výhradně k botanické říši, není zcela přesný. Zařazení ornitologické kapitoly ale považuji za příjemný závěrečný bonus. Škoda jen, že zůstaly skryty třeba entomologické nebo batrachologické kvality lokality. Publikaci doporučuji nejen botanikům, ale i všem hloubavějším milovníkům naší přírody.

Vydaly 4. základní organizace ČSOP a Muzeum Cheb, 2018, 424 str., mimo jiné 210 barevných fotografií rostlin. K dostání v chebském muzeu nebo v jeho e-shopu. Cena 290 Kč (brožované vydání), 380 Kč (vázané)